

- М. Б. Ворошилова. // Политическая лингвистика / Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург : [б. и.], 2007. – Вып. 1(21). – С. 75–80
- Гетьман З. О. Тексти з іконічним компонентом як результат креолізації комунікації / З. О. Гетьман // Вісн. КНУ ім. Т. Шевченка. Сер. “Іноземна філологія”. – 2006. – № 40. – С. 6–7. Головина Л. В. Влияние изображения на смысловое восприятие креолизованного текста (экспериментальные исследования) / Л. В. Головина // Речевое воздействие: психологические и психолингвистические проблемы. – М. : [б. и.]. – 1986. – С. 82–100. Иванов В. В. Язык в сопоставлении с другими средствами передачи и хранения информации / В. В. Иванов // Доклады на конференции по обработке информации, машинному переводу и автоматическому чтению текста. – М. : Изд-во АН СССР. – 1961. – Вып. 7. – № 3. – 44 с. Ищук М. А. Гетерогенный текст: функции его составляющих / М. А. Ищук // Вестник ТвГУ. – 2008. – Вып. 13 – С. 176–182.
- Кияк-Редькович Л. Т. Полісеміотичність логотипів міст та брендів як тип візуально залежних текстів малої форми (на матеріалі сучасної англійської мови) // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. – 2009. – № 3. – С. 129–137.
- Кнорозов Ю. В. Письменность индейцев майя / Ю. В. Кнорозов // М. : Изд-во АН СССР. – 1963. – 663 с. Креолизованный текст. – [Electronic resource]. – Access mode : http://ru.wikipedia.org/wiki/Креолизованный_текст. Кулагина Е. В. Эволюция визуального текста / Е. В. Кулагина // Вестн. Казан. ун-та искусств и культуры. – 2003. – № 93. – С. 64–66. Ленкова Т. А. Интерпретирующий язык креолизованных текстов: семиотический аспект (на материале современной прессы Германии) / Т. А. Ленкова // Вестн. Челяб. гос. ун-та. Сер. “Филология. Искусствоведение”. – 2010. – № 11 (192). – С. 74–77.
- Михеев А. В. О некоторых типах взаимодействия изображения и текста / А. В. Михеев // Типы коммуникации и содержательный аспект языка : сб. науч. тр. – М. : Ин-т языкознания, 1987. – С. 191–199. Пойманова О. В. Семантическое пространство видеовербального текста : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / О. В. Пойманова ; Моск. ордена дружбы народов гос. лингв. ун-т. – М., 1997. – 237 с. Плотников Б. А. Основы семасиологии : учеб. пособие [для филол. фак. вузов] / Б. А. Плотникова ; [под ред. А. Е. Супруна]. – Минск : Вышш. шк., 1984. – С. 49–57. Протченко А. В. Типологические и функционально-стилистические характеристики англоязычного путеводителя : автореф. дис. канд. филол. наук : 10.02.04 / А. В. Протченко ; Самар. гос. пед. ун-т. – Самара, 2006. – 20 с. Реформатский А. А. Техническая редакция книги. Теория и методика работы / Под ред. Д.Л. Вейса. – М.: Гос. изд-во легкой промышленности. – 1933. – 414 с. Семенюк Т. П. Інтерсеміотичні особливості письмової комунікації / Т. П. Семенюк // Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки. Сер. “Філологічні науки”. – 2012. – № 24 (249). – С. 129–134. Сорокин Ю. А. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция / Ю. А. Сорокин, Е. Ф. Тарасов // Оптимизация речевого воздействия. – М. : [б. и.], 1990. – С. 180–181.
- Якобсон Р. О. Язык в отношении к другим системам коммуникации / Р. О. Якобсон // Избранные работы. – М. : [б. и.], 1985. – С. 306 – 330. Bardin L. Le texte et l’image / L. Bardin // Communication et langages. – 1975. – № 26. – P. 98–112. Kress G. Multimodal Discourse / G. Kress, T. Van Leeuwen. – Bloomsbury Academic. – 2001. – 152 p. The Power of Visual Communication. – [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.hp.com/large/ipg/assets/bus-solutions/power-of-visual-communication.pdf>. Longman Dictionary of English Language and Culture. – Pearson Education Limited. – 2005. – 1620 p.

УДК: 811.133.1’42:7

МОРОШКИНА Г.Ф.

(Запорізький національний університет)

ВЕРБАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СЕНСОРНОЇ КОНЦЕПТОСФЕРИ У МИСТЕЦТВОЗНАВЧОМУ ДИСКУРСІ

У поданій статті увага концентрується на дослідженні вербальних засобів актуалізації сенсорної концептосфери мистецтвознавчого дискурсу живопису. Специфіка зображуваного мистецтва, яка потребує включення усіх чуттєвих потенцій людини (зорової, аудитивної, смакової, ольфактивної, тактильної), знаходить своє широке віддзеркалення у вербалізованому дискурсі і транслює денотативний світ, кольорове забарвлення, простір, форми, лінії, світлотіні.

Ключові слова: мистецтвознавчий дискурс, сенсорна концептосфера, перцептивне знання, граматики живопису.

Морошкина Г.Ф. Вербальная репрезентация сенсорной концептосферы в искусствоведческом дискурсе. В данной статье внимание концентрируется на исследовании вербальных средств актуализации сенсорной концептосферы искусствоведческого дискурса живописи. Специфика изобразительного искусства, характеризующаяся включением всех чувственных потенций человека (зрительной, слуховой, вкусовой, ольфактивной, тактильной), находит свое широкое отображение в вербаллизованном дискурсе и передает денотативную картину мира, цветовую палитру, пространство, формы, линии, светотень.

Ключевые слова: искусствоведческий дискурс, сенсорная концептосфера, перцептивное знание, грамматика живописи.

Moroshkina G. F. Verbal representation of sensory concept-sphere in art-critical discourse The article deals with the analysis of the verbal means of foregrounding the sensory concept-sphere in art-critical discourse of painting. The distinguishing features of visual art characterized by direct appeal to all sensory potentials of a person (visual, auditory, gustatory, olfactory, tactile) find their wide-ranging reflection in the verbalized discourse and convey the denotative world-image, colour gamut, space, forms, lines, chiaroscuro.

Key-words: art-critical discourse, sensory concept-sphere, perceptual knowledge, the grammar of painting.

Антропоцентрична парадигма, яка впевнено укоренилась в лінгвістиці останніх десятиріч, переорієнтувала фокус інтересів дослідників з об’єктів пізнання на суб’єктів, «тобто аналізується людина в мові та мова в людині» [Маслова 2001, с. 6]. На перше місце виходить мовна особистість, і мова виявляється її головною характеристикою, суттєвою

складовою, яка бере участь у пізнавальних процесах і когнітивній організації людини. Людина не просто сприймає та пізнає світ, вона живе в ньому, в результаті чого в її мові знаходить вираження не тільки об'єктивна реальність, але й сама людина як суб'єкт, що пізнає життя чуттєво, емоційно, оцінно. Сучасні психолінгвістичні теорії доводять, що віддзеркалення реальної дійсності у мові супроводжується активною діяльністю людини, яка структурує світ, в якому існує, класифікує, категоризує, концептуалізує, вербалізує його у відповідності до національної свідомості. «Система не відображає зовнішній світ, а на основі сигналів, які надходять з нього, утворює особисту модель цього світу» [Матурана, Варела 2001, с. 95]. У зв'язку з цим виявляється особлива значущість проблеми співвідношення мови та мислення, яка вирішується в рамках когнітивного концептологічного напрямку. Людина мислить концептами, які репрезентують квант структурованого знання.

Концепти створюють різноманітні сфери, які у сукупності формують концептосфери національної мови. Згідно з Ліхачовим Д.С. «концептосфера національної мови тим багатше, чим багатше вся культура нації, її література, фольклор, наука, образотворче мистецтво (воно також має безпосереднє відношення до мови і, як слідство, до національної концептосфери), вона співвідносна з усім історичним досвідом нації» [Лихачев 1997, с. 284].

Продовжуючи дослідження мистецтвознавчого дискурсу мистецтва живопису, який відноситься до типу креолізованих текстів, і тим самим виокремлює їх своєю складною «морфологією» від інших типів дискурсів, ми зосередили увагу на значній присутності в них сенсорної лексики. Цей феномен пояснюється по-перше, специфікою зображуваного мистецтва, яке потребує включення усіх чуттєвих потенцій людини, зокрема, зорової, аудитивної, смакової, ольфактивної, тактильної; по-друге, особливим статусом дискурсу, який виявляється вторинною інтерпретацією по відношенню до артефакту (художнього полотна), та має відобразити не лише предметну сторону зображуваного, але й сенсативний світ автора твору.

Вербальна репрезентація сенсорної концептосфери, яка стала об'єктом поданого дослідження, пронизує усі рівні мистецтвознавчого дискурсу живопису (денотативний, удавано-денотативний, конотативний, символічний), але саме у конотативній частині спостерігається найбільша концентрація чуттєвої лексики. Оскільки органи чуття виявляються першою інстанцією у процесі сприйняття інформації, саме завдяки їм відбувається первинна фіксація спостереженого у свідомості людини. Ціллю дослідження є виявлення засобів вербалізації чуттєвого пізнання світу.

«Чуттєвість» та «раціональне мислення» неможна досліджувати як ізольовані «здібності» людини, яка пізнає світ. У реальному пізнанні вони знаходяться у єдності і взаємодії. Практична діяльність, під час якої виникає безпосередній контакт органів чуття з предметами і явищами природи та суспільства, знаходиться у тісному зв'язку з мисленням, з поняттями; теоретична ж діяльність пронизана чуттєво-образними елементами і щільно пов'язана зі всіма формами практичної діяльності. Н.І.Колодіна розуміє пізнання як мисленнєве утворення, певний конструкт, який «включає в себе відпрацьований знаковий простір когнітивного, фоносемантичного, графічного, тактильного, ольфактивного, смакового світосприйняття та упорядкування» [Колодіна 2001, с.104].

У людському чуттєвому сприйнятті є один важливий елемент, який властивий лише людині і не зустрічається у тварин. Людина здатна охопити поглядом і скласти уявлення не тільки про те, що бачила особистими очима, але й те, що почерпнуте зі спостережень інших людей. Відкриття італійським вченим Джакомо Різзолатті дзеркальних нейронів підтверджує принципіальну важливість імітації та фіксації поведінки іншого у нервовій системі для когнітивного розвитку у філо- та онтогенезі і для виникнення мови та рефлексії як основ свідомості людини. «Дзеркальна система у мозку це те, що вмикається тоді, коли ви спостерігаєте те, що робить інша людина, або інша група людей. Це здібність ментально встати на позицію іншої людини (що вона думає про вас та інше). Це основа соціуму» [Черниговская Т.].

Марко Якобоні доводить, що завдяки нервовим клітинам, які знаходяться у лівій півкулі кори головного мозку, ми буквально зчитуємо чужі чуття та емоції, а по суті відтворюємо мислені образи, породжені у іншій голові [Якобони Марко].

У наш час прискороеного розвитку всіх сфер життя, у тому числі завдяки засобам масової інформації, здатність користуватися чуттєвим досвідом інших людей розширює кордони чуттєвого світу. В.Гумбольдт зауважував: «Люди розуміють один одного не таким чином, що дійсно передають один одному знаки предметів..., і не через те, що взаємно зобов'язують себе утворювати одне й теж поняття, а через те, що зачіпають один в одному тій самій ланцюжок чуттєвих уявлень і понять..., внаслідок чого в кожного з них постають відповідні, але не ті ж самі поняття» [Потебня 1989, с. 313].

Зір, слух, нюх, дотик, смак не просто передають сигнали до мозку, вони виявляються джерелом перцептивного знання та досвіду, умовою розпізнавання, усвідомлення, розуміння та інтерпретації подій світу.

Головна роль у перцепції зовнішнього світу у практичній діяльності людини належить зоровому сприйняттю. Ситуація зорового сприйняття не зводиться лише до понять «бачити» та його похідних, вона охоплює надзвичайно велику сферу різноманітних фізичних явищ: світло, колір, забарвлення, розміри, форму, кількість, простір, відстань, перспективу, положення спостерігача (до, після, перед, ззаду, над, под.), стан середовища, через яке сприймається предмет (туман, хмарність, завіса, ясність, чіткість, яскравий) [Барашкина 2005, с. 21].

Отже, звернемося до аналізу зібраного корпусу фактичного матеріалу (мистецтвознавчі дискурси у паперовому та електронному виді) задля виявлення палітри чуттєвого сприйняття мистецтвознавцем художнього полотна. Сенсорна концептосфера знаходить широке відображення у мистецтвознавчому дискурсі, який призначений для репрезентації усїєї гами відчуттів, і створює ілюзію, що ми бачимо реальну картину дійсності у повноті об'єму, розміщення у просторі, кольоровому забарвленні, зі звуковим, смаковим, дотиковим супроводом.

Сенсорна лексика зорового сприйняття фіксує процес візуалізації, представлений дієслівними формами з прямим та непрямим позначенням процесу : *les lumières artificielles nous empêchent de voir les étoiles; on remarque la présence d'un instrument de musique; l'emploi de larges taches colorées accroche l'oeil; les repères entre lesquels l'oeil circule; comme l'indiquerait la traînée de lumière; la tempétueuse spirale aide à repérer le point de fuite; la cathédrale et la ville vues à travers les arbres;* іменними формами : *il découvrit une sensation visuelle nouvelle; les vues portuaires occupent un place privilégiée dans son oeuvre; le regard n'est plus conduit par le jeu rationnel; il invente une représentation de la ville; notre oeil parcourt en effet l'espace du tableau.* Інколи, зорове сприйняття відрізняється особливим зосередженням: *la profondeur est créée plutôt par des lignes diagonales dans lesquelles le regard s'enfonce; le peintre place le spectateur face à un univers mêlant monde réel et illusion; l'oeil suit les chemins qui lui ont été ménagés dans l'oeuvre;* кероване просторовими адвербіальними посередниками: *vous distinguez au loin dans la grisaille; plaçant le regard du spectateur au-dessus du niveau de la scène représentée; la verticalité, le fléchage des formes s'inscrivent au milieu;* локалізує зображуване на полотні: *au premier plan; au centre; à l'extrême gauche; partant de la droite; placée en diagonale; au bord inférieur gauche; au bas de la toile; rejetés aux quatre coins du tableau; placée contre le bord gauche du tableau; à son bord; au fond.* Завдяки зоровому сприйняттю, спостерігаємо багатство предметного світу зображуваного: *sur la table, l'assiette de poires, la petite sculpture et le vase apparaissent dans une position stable, tandis que les aubergines semblent glisser vers le sol; les détails décoratifs, balustrades, sol en damier du quai, arbre, passerelles, hublots; les éléments du décor : la cheminée, le mur, la porte, le radiateur et la fenêtre.*

Беручи до уваги спеціальну граматику живопису, яка включає простір, форми, лінії, колір, виокремлюємо сенсативну зорову лексику, яка відображує використання простору: *il choisit des angles inhabituels et multiplie les points de vue: la table est regardée en plongée; elle se trouve dans le même plan que le personnage qui, lui, est vu d'en dessous; il représente une vue en*

contre plongée; deux tentures jaunes encadrent la scène ;des juxtapositions brutales entre différents plans; les couleurs qui, par leurs contrastes, engendrent la lumière, répartie de façon égale dans tout l'espace; форми: les pins maritimes aux formes sinueuses; il est composé d'éléments à angles vifs; des personnages cylindriques; des formes géométriques simples; les formes s'organisent comme une sorte de puzzle; des arabesques qui suggèrent l'anatomie, créent l'illusion de la forme par le dessin; ліній: oppositions entre horizontales et verticales, cercles et carrés, pleins et vides; l'utilisation de diagonales, de spirales et de courbes; marquise est posée toute droite, toute verticale, bien au centre du pastel.

Особливе значення і суттєва присутність у мистецтвознавчому дискурсі належить кольору та світлу. У дослідженому матеріалі спостерігається номінація безлічі кольорових відтінків: *le tableau se distingue surtout par sa gamme de couleurs éclatantes et subtiles à la fois: le doge porte un manteau rose et rouge, doublé d'un violet bleu foncé et perlé, une toque et un voile du même noir-bleu que les manches du vêtement; elle est revêtue d'une robe d'un gris-brun à reflet violet et à galons d'or avec des manches doublée d'hermine; des arbres et des maisons sont dessinés sur un fond changeant de tons rose, bleu et violet, appliqués en frottis; séparés par des lignes noires orthogonales, les aplats de couleurs primaires, rouge et bleu, font écho aux surfaces de couleurs neutres, gris et blanc; партикулярної інтенсивності кольору: cette note éclatante de vermillon a une signification précise; les bleus dominant bleu de Prusse, outremer ou de cobalt; brillent d'un orange intense; incrustés de guirlandes de roses dorées; des toiles aux couleurs éclatantes, écrasées au couteau ou à la spatule, dans lesquelles il a traduit ses impressions et son éblouissement; індивідуально-авторського кольоропозначення: il me semble que la nuit est encore plus richement colorée que le jour; il transcrit magnifiquement les couleurs qu'il perçoit dans l'obscurité.*

Невіддільною характеристикою мистецтвознавчого дискурсу живопису виявляється світло та світлотінь. Світлова лексика співвіднесена з небесними світилами : *la lumière des étoiles se propage par ondes concentriques; vus à distance, les astres brillants et éternels; voyager de la terre vers la lumière céleste; imiter la luminosité des étoiles; l'amour que le peintre porte à la lumière du Midi; les étoiles scintillent comme des pierres précieuses ; la nature ensoleillée est traduite dans des tons lumineux et transparents; il aime travailler sur le motif dans sa vraie lumière et avec ses vraies couleurs; monde si vivant, si gai, qui vit entièrement dans la lumière du soleil; зі штучними джерелами світла: les lumières à gaz brillent d'un orange intense; faux soleils dévorants et explosifs; les lumières artificielles nous empêchent de voir les étoiles; le ciel étoilé emprunte aux lumières artificielles modernes; la lumière du jour est certes tamisée par le store; très peu éclairé souvent par la flamme de bougie; on remarque grâce au jeu de la lumière de la bougie « un point d'or », situé sur la tête de l'enfant; з людськими випромінюваннями: Desdémone magnifique et lumineuse; Aline au visage épanoui et lumineux. Світлотінь, що надає малюнку об'ємності, перспективи, контрасту, виконує велику місію об'єднання як сюжетного задуму так і використаної техніки: *le groupe est à l'ombre d'un grand arbre ce qui accentue les couleurs crues du paysage et du ciel opposés; le contraste entre les valeurs très sombres du costume et du fond et l'incarnat du visage et du col, assorti d'une fleur d'orchidée blanche à la boutonnière; contraste éclatant des couleurs complémentaires; le clair-obscur efface facilement les contours; le vert de la végétation au fond du tableau se compose de vert clair et foncé correspondant aux zones de lumière et d'ombre.**

Дещо в меншій мірі, але з певною переконливістю зустрічаються також номінації слухового сприйняття: *un tel procédé évoque également les vibrations du son qui se propage; on entend parfois dans cette peinture des grondements; l'oeuvre reste ainsi un combat contre le silence; la vision profonde devient révélation assourdissante; дотикового: la vérité éclate dans la beauté des corps nus ...de manière plus caressante pour l'oeil ... dans la texture des chairs rendu palpable par l'art du peintre; on sent une fièvre; semble réchauffer la plate-forme du premier plan; cette gamme de couleurs apporte la chaleur du sentiment; le frémissement de la lumière; смакового: face à l'éclat acide des réverbères reflétés dans l'eau; l'acidité explosive et leur*

dynamisme ondulatoire; нюхового: fait ressortir des couleurs joyeuses, enivrantes, en accord parfait avec le climat dominical.

Таким чином, проведення дослідження дозволило виявити вербальну репрезентацію багатогранної сенсорної концептосфери мистецтвознавчого дискурсу живопису, завдяки якій утворилась всебічна картина зображуваного з її цілеспрямованим чуттєвим сприйняттям, денотативним світом, кольоровим забарвленням, використанням простору, форм, ліній, світлотіні. У наступному дослідженні планується подальша систематизація сенсорної лексики та виявлення прототипічних характеристик мистецтвознавчого дискурсу живопису.

Література

Барашикина Е. Перцептивная модель концептуализации ментальной сферы. Обработка текста и когнитивные технологии, т. 2, № 12 VIII. Международная конференция. Когнитивное моделирование в лингвистике. Труды. 2005, Москва- Варна. С.20-26. *Колодина Н.И.* Проблемы понимания и интерпретации художественного текста [Текст] / Н. И. Колодина. – Тамбов: ТГУ, 2001.-184с. *Лихачев Д.С.* Концептосфера русского языка / Д.С.Лихачев // Русская словесность: Антология / Под ред.В.П.Нерознака.- М.: Academia, 1997.- 280-287с. *Маслова В.А.* Лингвокультурология:учеб. пособие для студ. высш.учеб. завед. – М.:Издательский центр Академия, 2001 – 208с. *Матурана У., Варела Ф.* Древо познания. Биологические корни человеческого понимания [Текст] / У. Матурана, Ф. Варела. – Москва: Прогресс. 2001. – 224 с. *Потебня А.А.* Слово и миф [Текст] / А. А. Потебня. - Москва: Правда. - 1989. - 326 с. *Черниговская Татьяна.* Как исследование мозга изменяет жизнь в 21 веке? <http://www.voanews.com/russian/news/Brain-Study-2011-11-22-134368628.html>. *Якобони Марко:* разбитые зеркала (о зеркальных нейронах) <http://forum.aspergers.ru/viewtopic.php?f=10&t=961&sid=e0cc670d39cc72e4c4e3e7fc5402bf43>. *L'aventure de l'art au XX siècle.*- Paris: Chêne-Nachette. – 1990. – 911 p. <http://www.musee-orsay.fr/fr/collections/oeuvres-commentees/accueil.html>

УДК 81'42[811.133.1+811.161.2]

МОСТОВА Н.А.

(Київський національний лінгвістичний університет)

МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИЙ ФІЛЬМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ АБСОЛЮТНИХ ЦІННОСТЕЙ ЛЮДИНИ: ЛІНГВІСТИЧНІ ТА ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ (на матеріалі французького мультфільму "Les aventures de Petit Ours Brun")

У статті виявляються й описуються лінгвістичні й екстралінгвістичні засоби формування абсолютних цінностей, закладених у канву мультиплікаційного фільму за допомогою комплексу емоційно-насичених мовленнєвих засобів, які створюють у підсвідомості людини певні образи-програми, що реалізується протягом життя в конкретних вербальних діях, поведінці.

Ключові слова: абсолютні цінності, мультиплікаційний фільм, мовлення персонажів, образ-програма, дитяча психіка, лінгвістичні засоби, екстралінгвістичні засоби.

Мостовая Н.А. Мультипликационный фильм как инструмент формирования абсолютных ценностей человека: лингвистические и экстралингвистические средства (на материале французского мультфильма "Les aventures de Petit Ours Brun"). В статье выявляются и описываются лингвистические и экстралингвистические средства формирования абсолютных ценностей, заложенных в канву мультипликационного фильма при помощи комплекса эмоционально насыщенных речевых средств, которые создают в подсознании определенные образы-программы, реализующиеся на протяжении жизни конкретными вербальными действиями, поведением.

Ключевые слова: абсолютные ценности, мультипликационный фильм, речь персонажей, образ-программа, детская психика, лингвистические и экстралингвистические средства.